

NATIONAAL VERBOND
VAN HET KATHOLIEK
MIDDELBAAR ONDERWIJS

LEERPLAN EN RICHTLIJNEN 1961

GESCHIEDENIS

B
Z-18
(2,61)9

N.V. JOZEF VAN IN & Co • LIER

Nationalverband der katholischen
technischen Schulen

Lehrplan und Richtlinien.
Geschichte.

Lier: Van In, 1961.

Georg-Eckert-Institut BS78

1 223 208 4

NATIONAAL VERBOND
VAN HET
KATHOLIEK MIDDELBAAR ONDERWIJS

*

LEERPLAN
EN
RICHTLIJNEN

GESCHIEDENIS

TWEEDE DRUK

Georg-Eckert-Institut
für internationale Schulbuchforschung
Braunschweig

SZ -Bibliothek-
32728
1961

UITGEVERIJ N. V. JOZEF VAN IN & Co
LIER

INHOUDSOPGAVE

1. Leerplan

ENKELVOUDIGE CYCLUS	3
Lagere graad	3
Hogere graad	11
DUBBELE CYCLUS	20
Lagere graad	20
Hogere graad	28

2. Richtlijnen

Algemene richtlijnen	37
Bijzondere richtlijnen	40
Lagere graad	40
Hogere graad	46
Verdeling van de lesuren	48

3. Bibliografie	50
---------------------------	----

LEERPLAN

I. ENKELVOUDIGE CYCLUS

LAGERE GRAAD

ZESDE

DE OUDHEID : HET NABIJE OOSTEN EN GRIEKENLAND

Algemene Inleiding

Bronnen van de kennis van het verleden.
Tijdsbegrip. Grote indelingen van de geschiedenis.
Prehistorische tijd.
Onderscheiden soorten geschiedenis.

I. Het Klassieke Oosten

Landschap : de Groene Sikkel.

Opmerking. De geschiedenis kan horizontaal (per land) of verticaal (per periode voor deze landen samen) worden behandeld.

A. GROTE RIJKEN

1. *Egypte*
Memphis en Thebe.
Beschaving : godsdienst, kunst, maatschappij, zeden.
2. *Mesopotamië*
Sumeriërs en Akkadiërs.
Hammoerabi en het Babylonische rijk.
Beschaving.

B. INVALLEN EN STRIJD OM DE MACHT

1. *De Indo-Europese Invallen*
Voornaamste groepen : Hethieten, Mitanni, Meden en Perzen.
Gevolgen van de invallen : vernietiging van het Babylonische rijk ; overheersing van de Hyksos in Egypte.
2. *De Egyptische macht*
Het nieuwe rijk te Thebe ; zijn veroveringen in het Oosten.
Egyptisch-Hethietische alliantie tegen Assyrië.
De Egyptische beschaving.

3. *De kleine volken*
 - a. Nieuwe invallen (13^e eeuw).
 - b. Onafhankelijkheid van de gangbewoners.
 Hebreeërs : de aartsvaders ;
 koninkrijk : David en Salomon ;
 verdeeldheid en verval.
 Feniciërs : expansie : zeehandel ;
 beschaving.

C. HET STREVEN NAAR EEN WERELDRIJK

1. *Assyriërs en Babyloniërs*
 Assyrische veroveringen ; verval van het rijk.
 Nieuw-Babylonisch of Chaldeeus rijk.
2. *Perzen*
 Veroveringen : Cyprus, Cambyses, Darius.
 Perzische beschaving.

II. Griekenland

Geografische structuur en voornaamste landstreken van oud-Griekenland.

A. OUDSTE CULTUREN

1. *De Cretenzers*
 Koningschap.
 Zeeheerschappij.
 Beschaving.
2. *De Myceners*
 Vestiging in de Peloponnesus.
 Militaire macht en handel.
 Beschaving.
3. *De Dorische volksverhuizingen.*

B. GRIEKENLAND VAN DE 12^e TOT DE 6^e EEUW V. C.

1. *De monarchische periode*
 De Homerische epen.
2. *De oligarchische periode en de kolonisatie*
3. *De opkomst van de handeldrijvende klasse en de alleenheerschappij*
4. *Sparta, een militaire Staat*
 Lycurgus.
 Politieke organisatie.
 Maatschappelijke groepen.

5. *Athene, een maritieme handelsstaat*
 Politieke organisatie : hervormingen van Draco en Solon, alleenheerschappij van Pisistratus, wetgeving van Clisthenes, democratie.
 Maatschappelijke groepen.
6. *Culturele Eenheid van Griekenland*
 Godsdienst. Spelen en bonden.
 Taal en letterkunde ; schone kunsten.

C. GRIEKENLANDS BLOEITIJD

1. *Perzische oorlogen*
2. *Overheersing van Athene*
 Athene als zeemacht.
 Pericles' politiek.
 Openbaar en particulier leven te Athene.
 De « Eeuw van Pericles » : godsdienst, letterkunde, schone kunsten, wetenschap, wijsbegeerte.
3. *Rivaliteit tussen de leidende stadstaten*
 Peloponnesische oorlogen ; Sparta tegen Athene.
 Heerschappij van Sparta.
 Opkomst van Thebe.
 Aanvulling. Griekenland in het Westen (Syracuse).

D. HET HELLENISME

1. *Macedonië ontwaakt*
 Oorsprong van het rijk.
 Philippus II onderwerpt Griekenland.
2. *Naar een Wereldrijk.*
 Alexander de Grote en zijn wereldplan.
 Verovering van het Perzische rijk.
 Betekenis van Alexanders verwezenlijkingen.
3. *De hellenistische Beschaving*
 Maatschappelijk en economisch leven.
 Kosmopolitisme op letterkundig, godsdienstig en wijsgerig gebied.
 Vooruitgang van het wetenschappelijk onderzoek.
 Kunst : nieuwe stromingen.
4. *Verval en Verovering door Rome*
 - a. Strijd van Alexanders veldheren om de macht.
 - b. Verovering door Rome.
 Algemeen Besluit. De Grieks-Oosterse erfenis overgemaakt aan Rome.

VIJFDE

ROME

Inleiding

Ligging van Italië en Rome.

Bevolking van Italië : Italioten, Etrusken, Grieken.

Opmerking. De geschiedenis van Rome kan worden behandeld van het standpunt van de drie opeenvolgende politieke regimes of volgens de ontwikkeling van de macht en van de beschaving van Rome. De aangegeven indeling is niet bindend voor de leraar.

I. De Koningen

Legenden en vaststaande feiten.

De Etruskische overheersing en haar invloed.

Politieke, sociale en godsdienstige organisatie in de zesde eeuw.

II. Vijf eeuwen Romeinse Republiek

(509 - 31 v. C.)

A. DE JONGE REPUBLIEK

1. De omwenteling van 509 ; haar gevolgen.
2. De eerste republikeinse instellingen.
3. Rome verovert Centraal-Italië ; de Gallische inval.
4. De strijd in Rome om de gelijkheid ; zijn gevolgen.

B. DE EENMAKING VAN ITALIË

1. Verdere Romeinse veroveringen. Politieke en militaire organisatie van de staat.
2. De instellingen : macht en taak van de magistraten, van de senaat, van de volksvergaderingen.

C. VEROVERING VAN HET MIDDELLANDSE-ZEEGEBIED

1. Verovering van het westelijk gebied.
De Punische oorlogen.
2. Verovering van het oostelijk gebied.
3. Organisatie van de veroverde landen : de provincies.
4. Gevolgen van de veroveringen.

D. VERVAL VAN DE REPUBLIEK

1. Hervormingspogingen van Cato en van de Gracchen.
2. De Opmars naar de militaire dictatuur.
Marius en het beroepsleger ; hij steunt op het volk.
Sulla, dictator dank zij de aristocratie.
Pompeius : voortzetting van Sullas politiek.
3. Caesar dingt naar de macht.
Eerste driemanschap.

De Gallische oorlog.

Caesar alleenheerser. Zijn democratische hervorming. Zijn dood.

4. Octavianus.

Tweede driemanschap.

Octavianus alleenheerser na de overwinning op Antonius bij Actium.

5. Rome, hoofdstad van de wereld.

Wat de provincies aanbrengen.

Godsdienst en beschaving.

III. Vijf eeuwen Romeins Keizerrijk

(31 v. C. - 476 na C.)

A. DE TRIOMF VAN ROME EN VAN HET KEIZERRIJK

1. *De Regering van Augustus*

Het principaat. Medewerkers van Augustus.

De « Pax Romana ».

Economische, sociale, godsdienstige en zedelijke herstel pogingen.

Letteren en kunst : de « Eeuw van Augustus ».

2. *De eerste Dynastieën*

De Julisch-Claudische dynastie en de Flaviërs.

De Gouden Eeuw van de Antonijnen.

Romanisering van de provincies.

Rome en de hellenistische cultuur.

Ontstaan en verbreiding van het christendom ; vervolgingen.

B. CRISIS IN HET KEIZERRIJK

1. De tyrannie van de Severi.

2. De grote crisis (midden 3^e eeuw).

3. Heropleving onder de Illyrische keizers : Aurelianus en Diocletianus.

C. VERVAL VAN HET KEIZERRIJK

1. *Het Keizerrijk wordt oosters*

Economische en sociale ontwikkeling.

De politiek van Constantijn en Theodosius.

2. *Nieuwe godsdiensten*

Mysteriecultussen.

Het christendom.

De Constantijnse vrede.

Groei en organisatie van de Kerk.

Christelijke kunst en letterkunde.

Invloed op de beschaving.

3. *Val van het Westromeinse rijk*

Algemeen Besluit. De erfenis van Rome overgedragen op het Westen.

VIERDE

DE MIDDELEEUWEN

Inleiding

De drie pijlers van de middeleeuwse geschiedenis :

- De Grieks-Latijnse erfenis ;
- Het christendom ;
- De Germaanse beschaving.

I. Groeitijd van de Middeleeuwen

(5^e - 9^e eeuw)

A. DE VOLKSVERHUIZINGEN

1. De vestiging van de Germanen.
2. De Hunnen : hun zwerftocht en hun mislukking.
3. Gevolgen : nieuwe rijken ;
achteruitgang van de beschaving ;
taalgrenzen.

B. DE KERK BEWERKT DE GODSDIENSTIGE EENHEID VAN HET WESTEN

1. Pausdom en missionering.
2. Monniken en bisschoppen.
3. Betekenis van de Kerk voor de cultuur.

C. HET OOSTROMEINSE RIJK

1. Justinianus en zijn opvolgers.
2. Poging tot herstel van de eenheid in het Middellandse-Zeegebied.
3. Byzantijnse beschaving.
4. Het Oosterse schisma.

D. DE ISLAM

1. Mohammed en de Koran.
2. De Islam en de « heilige oorlog ».
3. Verbod van het Arabische wereldrijk.
4. Beschaving van de Islam ; invloed op het Westen.

E. HET KAROLINGISCHE RIJK

1. De macht van de hofmeiers.
2. Karel de Grote : veroveraar, wetgever en organisator.
3. Karolingische beschaving. Aandeel van de Kerk in deze « renaissance ».

II. De volle Middeleeuwen

(9^e - 13^e eeuw)

A. GROEI EN INSTELLINGEN

1. *Ontbinding van het Karolingische Rijk*
Verdrag van Verdun.
Nieuwe invallen.
Machteloosheid van de koningen ; macht van de kleine vorsten.
2. *Het Leenwezen*
Lenen en feodale banden.
Het domaniaal regime.
3. *De Kerk in het Westen*
De kerstening en de grote kloosterorden.
Versterking van de godsdienstige eenheid.
Invloed van de Kerk : sociale organisatie, ridderschap, universiteiten, Latijnse en nationale letterkunde, Romaanse en gotische kunst.
De kruistochten.
4. *De stedelijke economie*
Herleving van de handel tussen Oost en West.
Ontstaan van de gemeenten.
De gemeente en haar instellingen.
Het leven in de gemeenten : kooplieden (gilden) en ambachtslieden (ambachten).
Belang van de gemeenten en van hun handelsbetrekkingen.

B. DE GROTE STATEN

1. *Het Heilige Roomse Rijk en zijn strijd tegen de pauselijke Macht*
Expansie van het keizerrijk naar oost en zuid.
Investituurstrijd.
Strijd tussen paus en Hohenstaufen.
2. *De Capetingers in Frankrijk*
Stijgende macht van de eerste Capetingers.
De grote Capetingers : Filips August, Lodewijk IX, Filips de Schone.
3. *Engeland en de Plantagenets*
Verovering van Engeland door de Normandiërs.
De Plantagenets en de strijd tegen Frankrijk.
De Magna Charta en het ontstaan van het parlement.

III. Herfsttij der Middeleeuwen

(14^e en 15^e eeuw)

A. DE HONDERDJARIGE OORLOG (1337-1453)

1. Oorzaken en voornaamste feiten van deze oorlog.
2. Weerslag op sociaal en politiek gebied.

B. CENTRALISATIE IN HET WESTEN

1. Frankrijk (Lodewijk XI).
2. Engeland (Hendrik VII).
3. Boergondische Nederlanden.
4. Spanje : de « reconquista ».

C. VERVAL VAN DE KEIZERLIJKE MACHT

D. GODSDIENSTIGE CRISIS

1. Ballingschap te Avignon. Westers schisma. Ketterijen.
2. Pogingen tot godsdienstig herstel.

E. DE WESTERSE BESCHAVING TIJDENS HET HERFSTIJ DER MIDDELEEUVEN

1. Economische en sociale wijzigingen.
2. Naar een wetenschappelijke en artistieke vernieuwing.

F. HET OOSTEN BEDREIGD

1. Inval van de Mongolen.
2. Ineenstorting van het Byzantijnse rijk ; het rijk van de Turken.

Algemeen Besluit. Hoofdmomenten van de Middeleeuwen ;
preludium van de moderne tijd.

HOGERE GRAAD

DERDE

DE NIEUWE TIJD

(1453 - 1789)

I. De Voorbereiding van de moderne Maatschappij

(15^e - 16^e eeuw)

A. OP DE DREMPEL VAN DE NIEUWE TIJD

1. *Het nieuwe Wereldbeeld*
De uitvindingen.
Europa ontdekt de wereld.
Contact met de oude culturen van Amerika en Azië.
2. *De nieuwe Economie*
Gevolgen van de ontdekkingen.
3. *De nieuwe Stromingen*
De nieuwe geest : Renaissance en Humanisme.
Vernieuwde kunstvormen.
Wetenschap en techniek.
Opvattingen over de politieke macht.
4. *De godsdienstige crisis*
Hervorming buiten de Kerk : Luther, Calvijn, Hendrik VIII.
Hervorming binnen de Kerk : het Concilie van Trente ; de nieuwe kloosterorden.
Gevolgen van de protestantse en de katholieke reformatie.

B. NATIONALISME EN INTERNATIONALE BETREKKINGEN

1. *Staten en Machten*
Het Heilige Roomse Rijk van de Germaanse Natie.
De Nederlanden.
Spanje.
Frankrijk.
Engeland.
2. *Godsdienstoorlogen*
3. *De Strijd om het Europese Overwicht*
Oorlogen om Italië.
De strijd Valois-Habsburg.
Spanje tegen Engeland.
De oorlog tegen de Turken.

II. Absolutisme in de 17^e Eeuw

(1598 - 1715)

A. STATEN EN MACHTEN

1. Frankrijk : naar de absolute monarchie.
2. Engeland : van absolutisme naar parlementarisme.
3. Spanje en het keizerrijk in verval.
4. Verdeeldheid in de Nederlanden. Hollands Gouden Eeuw.
5. Rusland onder Peter de Grote.
6. De Scandinavische landen.

B. DE STRIJD OM HET EUROPESE OVERWICHT

1. *West-Europa*
Dertigjarige Oorlog.
De Vrede van Westfalen en het Europese evenwicht.
2. *Centraal-Europa*
3. *Noord- en Oost-Europa*
Verval van het Ottomaanse rijk.
Om de Baltische zee.

C. HET ECONOMISCHE LEVEN

Mercantilisme en Zeehandel.

D. CULTUUR EN GODSDIENST

1. Vernieuwing van het katholieke leven. Overzeese missies.
2. Schone kunsten : barok en classicisme.
3. Wetenschap, wijsbegeerte, letterkunde.

III. De Verlichting

A. STATEN EN MACHTEN IN EUROPA

1. Frankrijk : het absolutisme onmachtig.
2. Groot-Brittannië : parlementarisme.
3. Pruisen, Rusland, Oostenrijk : verlicht despotisme.

B. DE STRIJD OM HET EUROPESE OVERWICHT

1. Oostenrijkse Successieoorlog.
2. De Zevenjarige Oorlog.
3. Verdelingen van Polen.

C. BUITEN EUROPA

De Amerikaanse Vrijheidsoorlog en de Verenigde Staten.

D. LEVEN EN CULTUUR IN DE EEUW VAN DE VERLICHTING

1. Politieke opvattingen. Maatschappij en standen.
2. De technische omwenteling en het begin van de industrialisering.
3. Letterkunde : van rationalisme naar romantiek.
4. Schone kunsten : van rococo naar classicisme en realisme.
5. Het godsdienstige leven.
6. De wijsbegeerte.

Algemeen Besluit. Op de vooravond van de Franse Revolutie.

TWEEDE

DE NIEUWSTE TIJD (1789 - 1939)

I. Triomf van de nieuwe Ideeën (1789 - 1815)

A. DE FRANSE REVOLUTIE EN NAPOLEON

1. *De Revolutie*

Oorzaken.

Einde van het Ancien Régime.

De Eerste Franse Republiek.

2. *Het Keizerrijk*

Consulaat en Keizerrijk.

Betekenis van Napoleon.

De Bourbons; de « Cent Jours ».

B. DE EUROPESE LANDEN TEGEN FRANKRIJK

Pruisen, Rusland, Oostenrijk: verlicht despotisme.

Engeland en zijn economische moeilijkheden.

Europese oorlogen.

C. POLITIEKE, ECONOMISCHE EN GODSDIENSTIGE GEVOLGEN VAN DE FRANSE REVOLUTIE.

II. Reactie tegen de nieuwe Stromingen (1815 - 1848)

A. HET CONGRES VAN WENEN EN DE ALLIANTIES

B. REVOLUTIES VAN 1820 TOT 1830

1. *West-Europa: Triomf van het Liberalisme*

Revoluties in Frankrijk.

Politieke en economische groei van Engeland.

Verdeling van het Koninkrijk der Nederlanden.

Spanje en Portugal.

2. *Centraal- en Oost-Europa*

De Duitse confederatie; stijgende macht van Pruisen;

Oostenrijk ten prooi aan nationalistische stromingen.

Polen en Rusland.

De Balkan.

C. OPSTANDEN IN 1848

1. Zwitserland.
2. De tweede Franse Republiek.
3. De Donaumonarchie.
4. Duitsland op weg naar de eenheid.
5. Het « Risorgimento » in Italië.

D. DE NIEUWE WERELD

1. De Verenigde Staten van Noord-Amerika.
2. Bevrijding van Zuid- en Midden-Amerika.

E. DE WERELD VAN DE IDEEËN

1. Wetenschap en techniek.
2. Economisch-sociale ontwikkeling.
3. Romantiek.
4. Godsdienstige problemen.

III. Zegepraal van de liberale en nationale Opvattingen (1848 - 1870)

A. HET BURGERLIJK LIBERALISME IN HET WESTEN

1. Frankrijk onder Napoleon III.
2. Groot-Brittannië en de « Pax Britannica ».
3. Verspreiding van het Liberalisme : België, Nederland, Duitsland, Zwitserland.

B. HET ZEGEVIERENDE NATIONALISME

1. Italië : van verbrokkeling naar eenheid.
2. Eenmaking van Duitsland.
3. De Oosterse Kwestie en de Balkan.

C. BUITEN EUROPA

1. Groeicrisis in de Verenigde Staten : de Secessieoorlog en zijn gevolgen.
2. Latijns Amerika.
3. Het Verre Oosten : China en Japan.

D. WEERSTAND TEGEN HET LIBERALISME

1. De Katholieke Kerk onder Pius IX (1846-1878).
2. Marx en het marxisme.

IV. Europees Overzicht en Sociale Kwestie (1870 - 1914)

A. INDUSTRIËLE OMWENTELING EN ARBEIDERSBEWEGING

1. Wetenschappelijke en technische vooruitgang.
2. Economische omwenteling en kapitalisme.
3. Socialisme en christelijke sociale beweging.

B. BINNENLANDSE POLITIEK VAN DE GROTE MOGENDHEDEN

1. Derde Franse Republiek.
2. Victorian Age in Groot-Brittannië.
3. Duitsland onder Bismarck en Wilhelm II.
4. Tsaristisch Rusland.
5. Verzwakking van het rijk der Habsburgers.
6. Economische en sociale ontwikkeling in de U. S. A.

C. INTERNATIONALE BETREKKINGEN EN KOLONIËN

1. De vorming van de twee blokken en de Gewapende Vrede.
2. Afrika wordt verdeeld.
3. Ontwikkeling in Azië : Nabije Oosten, Indië, Verre Oosten.

D. GEDACHTENSTROMINGEN EN BESCHAVING

1. De Kerk in de moderne wereld.
2. Schone kunsten en letteren.

V. Crisis in de Europese Wereldheerschappij

(1914 - 1939)

A. DE EERSTE WERELDOORLOG

Oorzaken, verloop en gevolgen. De Conferentie van Versailles.

B. SOVJET-RUSLAND

De Russische revolutie.

Rusland onder Lenin en Stalin.

C. VAN VERSAILLES TOT DE WERELDCRISIS

1. De moeilijkheden van de overwinnaars : Frankrijk, Engeland, U. S. A., Italië, België.
2. De reacties van de overwonnenen : Duitsland, Oostenrijk, Hongarije, Turkije.
3. De Volkenbond en zijn interventies.
4. De economische opbloei en de grote crisis van 1929-'30.

D. DE AUTORITAIRE REGIMES

1. Fascistisch Italië.
2. Nazistisch Duitsland.
3. Andere dictaturen.

E. CRISIS VAN DE WESTERSE DEMOCRATIE

Frankrijk, Engeland, België, Nederland.

F. ONTWAKING VAN DE KLEURVOLKEN EN ANTIKOLONIALISTISCHE REACTIES

G. CULTUUR EN TECHNIEK

1. Religieuze problemen.
2. Sociale problemen.
3. Beschaving en techniek.

Algemeen Besluit. Op de vooravond van de Tweede Wereldoorlog.

EERSTE

BELGIË

Inleiding

Prehistorie.

België vóór Caesar.

I. De Lage Landen

A. ROMEINSE PERIODE

1. Verovering door Caesar en romanisering.
2. Verval van het Romeinse rijk en Germaanse volksverhuizing.

B. FRANKISCHE PERIODE

1. Kerstening. Beschavingsinvloed van de Kerk.
2. Merowingers.
3. Karolingers en Karel de Grote.

C. FEODALE PERIODE

1. De feodale vorstendommen : ontstaan en ontwikkeling.
2. Economische en sociale ontwikkeling.
3. Invloed van de Kerk : kloosters, kruistochten, kunst en letteren.
4. Ontstaan van de gemeenten.

D. TIJDVAK VAN DE GEMEENTEN

1. Politieke ontwikkeling van de vorstendommen :
Graafschap Vlaanderen ;
Hertogdom Brabant ;
Prinsbisdom Luik.
2. Godsdienstig leven ; kunsten en wetenschappen.
3. Economische en sociale ontwikkeling.

II. De Zeventien Provinciën

A. EENMAKING

1. Territoriale eenmaking van de vorstendommen onder Filips de Goede.
2. Karel de Stoute : mislukte veroveringspolitiek.
3. Karel V : voltooiing van het werk der Boergondiërs.

B. POLITIEKE EN ADMINISTRATIEVE INSTELLINGEN

C. BESCHAVING VAN HET HERFSTTIJ DER MIDDELEEUWEN

1. Renaissance : wetenschappen, kunst en letteren.
2. De Katholieke Kerk en de Hervorming.

III. De Zuidelijke Nederlanden

A. DE OPSTAND TEGEN FILIPS II

1. Politieke en godsdienstige grieven.
2. Pacificatie van Gent.
3. Unie van Atrecht en Unie van Utrecht.
4. De Zuidelijke Nederlanden bij Spanje.
5. Het prinsbisdom Luik.

B. DE RESTAURATIE ONDER DE AARTSHERTOGEN

1. De overdracht van 1598.
2. Economisch en sociaal herstel.
3. Katholieke herleving.
4. Cultuurtoestanden.

C. WEDEROM MET SPANJE

1. Nogmaals onder Spaanse koningen.
2. Weerstand tegen Frankrijk.
3. Economische herstel poging (mercantilisme).
4. De Spaanse Successieoorlog.

D. MET OOSTENRIJK

1. Verlicht despotisme.
2. De regering van Maria Theresia : economisch en sociaal, cultureel.
3. Jozef II ; zijn hervormingen.
4. De Brabantse Revolutie.
5. De Luikse Revolutie.

E. ONDER FRANKRIJK

1. Aanhechting bij Frankrijk ; de gevolgen ervan.
2. Consulaat en keizerrijk : economisch herstel.
3. Bevrijding.

F. HET VERENIGDE KONINKRIJK

1. Ontstaan van het koninkrijk der Nederlanden. Zijn grondwet.
2. De politiek van Willem I.
3. Grieven van de Belgen. Politieke, sociale en godsdienstige problemen.

IV. Het Koninkrijk België

A. DE BELGISCHE OMWENTELING

1. Opstand in het Zuiden.
2. Het Congres.
3. De houding van de mogendheden.
4. Het vorstenhuis.

B. BINNENLANDSE POLITIEK VAN 1830 TOT 1914

1. Het politieke leven : 's lands bestuur en de politieke partijen.
2. Grote problemen : onderwijs ;
economisch leven ;
sociale en taalkundige kwesties ;
het militaire probleem.
3. Het geestesleven.

C. INTERNATIONALE VERHOUDINGEN

1. Neutraliteit, opgelegd en gewaarborgd door de Mogendheden.
2. Betrekkingen met Nederland.
3. Betrekkingen met Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië.
4. Handel en koloniale expansie.

D. DE EERSTE WERELDOORLOG

1. Inval en bezetting.
2. Bevrijding. Het verdrag van Versailles.

F. TUSSEN DE TWEE WERELDOORLOGEN

1. Binnenlandse en buitenlandse politieke moeilijkheden.
2. Sociale en economische ontwikkeling.
3. Godsdienstige problemen.
4. Wetenschap, letterkunde en schone kunsten.

HET TIJDSGEBEUREN

I. DE TWEDE WERELDOORLOG

II. OP ZOEK NAAR DE VREDE

1. Grote conferenties.
2. De U.N.O. : keure, instellingen, interventies.

III. DE KOUDE OORLOG

1. Het communistische blok.
2. Het Atlantische blok.
3. Botsingen : Berlijn, Korea.

IV. EUROPA OP ZOEK NAAR EENHEID

Benelux, E.G.K.S., Euratom, Euromarkt.

V. EINDE VAN HET KOLONIALISME

1. De Aziatische wereld : China, India, Indonesië, Indo-China.
2. De Arabische wereld.
3. Afrika wordt onafhankelijk.

VI. BINNENLANDSE ONTWIKKELING VAN DE VOORNAAMSTE STATEN

1. U.S.A. en Latijns Amerika.
2. Groot-Brittannië en zijn Commonwealth.
3. Frankrijk en de Franse Gemeenschap.

4. De U.S.S.R. van Stalin tot Kroetsjev.
5. Het verdeelde Duitsland.
6. Andere landen.

VII. BELGIË

1. Inval en bezetting.
2. Bevrijding en binnenlands herstel.
3. Economische wederopleving en sociale problemen.
4. Binnenlandse politiek en partijstelsel.
5. Congo naar de onafhankelijkheid toe.
6. België en de grote internationale problemen.

VIII. KERK EN BESCHAVING IN HET MIDDEN VAN DE 20^e EEUW

IX. TECHNISCHE EN ECONOMISCHE OMWENTELING

1. Ontdekkingen : electronica, automatisering, atoomsplitsing, ruimtevaart.
2. Toenemende industrialisering en sociale problemen.
3. Hulp aan onderontwikkelde gebieden.

II. DUBBELE CYCLUS

LAGERE GRAAD

ZESDE

VAN HET ROMEINSE KEIZERRIJK TOT DE VREDE VAN WESTFALEN

Inleiding

Begrippen : prehistorie en geschiedenis.

Tijdsbegrip.

Grote indelingen van de geschiedenis.

I. De Oudheid

1. De Pijlers van de Middeleeuwse Beschaving :
Griekenland en Rome,
De Kerk,
De Germanen.
2. De Romanisatie.

II. De Middeleeuwen

A. DE VROEGE MIDDELEEUWEN (5^e-9^e eeuw)

1. De Barbaren veroveren het Westromeinse Rijk.
2. Chlodovech en het Frankische Rijk.
Ons land tijdens de Frankische periode.
3. De Kerk en de Germanen.
4. Het Byzantijnse Rijk.
Justinianus.
5. Het Arabische Rijk.
Mohammed.
De Arabische macht ; beschaving.
6. Het Karolingische Rijk.
Karel de Grote ;
Het Verdrag van Verdun ; de verdeling van het rijk.

B. DE VOLLE MIDDELEEUWEN (9^e-13^e eeuw)

1. *Oorzaken van de ineenstorting van het Karolingische Rijk*
Zwakke vorsten;
Invallen.
2. *De Feodaliteit*
Het leencontract;
Lenen en vazallen;
Maatschappelijke groepen;
De Kerk en haar invloed.
3. *De Kruistochten en hun gevolgen*
4. *De Gemeenten*
Heropleving van de handel.
Ontstaan en ontwikkeling van de gemeenten.
De stedelijke keuren.
Invloed van de gemeenten.

C. DE FEODALE STATEN (tot de 14^e eeuw)

1. *Het H. Roomse Rijk en het Pausdom*
De twee machten.
De investituurstrijd.
De strijd tussen Paus en Keizer.
3. *Frankrijk onder de Capetingers.*
De grote Capetingers :
Filips August, H. Lodewijk IX, Filips de Schone.
3. *Engeland*
Willem de Veroveraar en de Plantagenets.
De Magna Charta en het Parlement.
4. *De vorstendommen van de Nederlanden :*
Vlaanderen, Brabant, Luik.

D. DE LATE MIDDELEEUWEN (14^e-15^e eeuw)

1. De Honderdjarige Oorlog.
2. De centralisatie van de macht : in Frankrijk (Lodewijk XI),
in Engeland.
3. De Hertogen van Boergondië : eenmaking van de Nederlanden.
4. Verval van de keizerlijke macht.
5. Het Byzantijnse Rijk en de val van Constantinopel.
6. Verzwakking van de pauselijke macht :
Verblijf te Avignon;
Het Westerse Schisma.
7. De beschaving in de Middeleeuwen.
Kenmerken van de Romaanse en de gotische kunst (met voor-
beelden uit het lokale milieu).
De stad : centrum van cultuur.

III. De Moderne Tijd

(15^e eeuw - 1648)

DE GROEI VAN EEN NIEUWE WERELD

1. Technische uitvindingen en grote ontdekkingen.
2. Renaissance en humanisme.
In Italië;
Buiten Italië, voornamelijk in de Nederlanden.
3. De godsdienstige crisis.
De protestantse hervorming : Luther, Calvijn, Hendrik VIII.
De katholieke hervorming : het Concilie van Trente,
de nieuwe kloosterorden.
4. Strijd tussen Habsburg en Valois.
5. De Godsdienstoorlogen en hun beslechting :
in Duitsland : Vrede van Augsburg ;
in Frankrijk : Edict van Nantes.
6. De Nederlanden en het prinsbisdom Luik.
7. Engeland onder de Tudors en de eerste Stuarts.
8. Opkomst van Frankrijk.
Herstel van het koninklijk gezag :
Hendrik IV en Sully ;
Lodewijk XIII en Richelieu.
Minderjarigheid van Lodewijk XIV en Mazarin.
9. De Dertigjarige Oorlog en de Vrede van Westfalen.

VIJFDE

VAN DE VREDE VAN WESTFALEN TOT HEDEN. DE MODERNE TIJD (Vervolg)

I. Van de Vrede van Westfalen tot de Franse Revolutie

A. DE ABSOLUTE MONARCHIE IN FRANKRIJK

1. *Het koninklijk absolutisme*
De regering van Lodewijk XIV.
2. *Frans overwicht in Europa*
De oorlogen van Lodewijk XIV.
De Spaanse Successie en het Verdrag van Utrecht.
Gevolgen voor de Nederlanden.
3. *De cultuur in de «Eeuw van Lodewijk XIV»*

B. DE CONSTITUTIONELE MONARCHIE IN ENGELAND

Cromwell en de republiek.
Herstel van de Stuarts.
«The Glorious Revolution» en het Parlement.

C. EUROPA TIJDENS DE 18^e EEUW

1. *Europese Mogendheden*
Europa bij de aanvang van de 18^e eeuw.
Frankrijk van de dood van Lodewijk XIV tot Lodewijk XVI.
Groot-Brittannië en het parlement.
Centraal en West-Europa : verlicht despotisme.
De Nederlanden en het prinsbisdom Luik.
2. *Internationale verhoudingen*
Rivaliteit van de grote mogendheden in Europa en daarbuiten.
De Verenigde Staten van Amerika los van Groot-Brittannië.
3. *Verval van het Ancien Régime*

II. Nieuwste Geschiedenis

A. DE FRANSE REVOLUTIE EN HET KEIZERRIJK (1789-1815)

1. Vernietiging van het Ancien Régime.
Verklaring van de Rechten van de Mens.
2. Conventie en Directoire.
3. Napoleon : consulaat en keizerrijk.
Binnenlandse en buitenlandse politiek.
4. België tijdens de Franse overheersing.

B. VAN HET CONGRES VAN WENEN TOT DE EERSTE WERELDOORLOG (1815-1914)

1. Het Congres van Wenen en de Allianties.
2. Het liberalisme in Frankrijk en in Engeland.
3. Duitse en Italiaanse eenmaking.
4. Rusland en de Oosterse Kwestie.
5. De koloniale rijken.
6. De U.S.A. en Japan.
7. Triple Alliance en Triple Entente.
8. België.
De Omwenteling van 1830.
De grondwet.
De grote binnenlandse problemen.
Leopold II en Congo.
9. De economische ontwikkeling en haar gevolgen.
10. De Kerk en de sociale kwestie.

C. VAN DE EERSTE WERELDOORLOG TOT HEDEN

1. De Eerste Wereldoorlog :
Oorzaken en verloop ;
België en de oorlog.
2. De Vrede van Versailles ; de Volkenbond.
3. De moderne techniek en haar invloed.
4. De democratische staten tussen de twee Wereldoorlogen.
Frankrijk, Engeland, België, U.S.A.
5. De autoritaire regimes.
De Russische revolutie ; de U.S.S.R. en het wereldcommunisme.
Fascistisch Italië.
Nazistisch Duitsland.
6. De Tweede Wereldoorlog.
7. Op zoek naar de vrede.
De U.N.O.
Europa tussen twee blokken : U.S.A. en U.S.S.R.
8. Overzicht van de binnenlandse geschiedenis van de voornaamste staten en van België (1945 tot heden).

VIERDE

OUDHEID

I. Het Klassieke Oosten

Inleiding

1. Algemene inleiding :
De kennis van het verleden ; grote indelingen van de geschiedenis.
2. De prehistorie (begrippen).

Opmerking. De geschiedenis kan horizontaal (per land) of verticaal (chronologisch per groep van landen) worden behandeld.

A. EGYPTE

1. *Landschap*
2. *Politieke geschiedenis in grote trekken* :
Oude Rijk, Middenrijk, Inval van de Hyksos, Nieuwe Rijk, Saïtische periode.
3. *Leven en Beschaving* :
Bestuur en maatschappelijke groepen ;
Economisch leven ;
Godsdienst en dodencultus ;
Kunst, literatuur en cultuur.

B. MESOPOTAMIË EN NABURIGE LANDEN

1. *Landschap*
2. *Politieke geschiedenis in grote trekken* :
Eerste Rijken, Hammoerabi en het Babylonische Rijk, de Assyriërs en het tweede Babylonische Rijk.
3. *Leven en Beschaving.*

C. DE KLEINE VOLKEN

Feniciërs en Hebreërs.

D. PERZEN

Politieke geschiedenis en beschaving.

II. Griekenland

Inleiding

Geografische structuur.

A. DE OUDSTE CULTUREN

1. Creta.
2. Mycene.
3. De Dorische Volksverhuizingen.

B. DE OPKOMST VAN DE STADSTATEN

1. Culturele eenheid van Griekenland.
Godsdienst en spelen.
Taal, kunst, zeden.
2. Sparta, typische militaire staat.
3. Athene, typische democratische staat.
4. Griekse kolonisatie (8^e tot 6^e eeuw).

C. GRIEKENLANDS BLOEITIJD

1. *De Perzische oorlogen en Athenes politieke macht*
2. *De « Gouden Eeuw »*.
Pericles' politiek.
Openbaar en particulier leven te Athene.
Uitstraling van Athene : godsdienst, letterkunde, beeldende kunsten.
3. *Rivaliteit tussen de leidende Stadstaten*
Sparta tegen Athene.
Thebe tegen Sparta.

D. HET HELLENISME

1. Philippus onderwerpt Griekenland ; eenmaking van het land.
2. Alexander verovert Azië.
3. De hellenistische rijken.
4. De hellenistische beschaving.
Grote cultuurcentra, voornamelijk Alexandrië.
Besluit. Griekenlands bijdrage tot de beschaving.

III. Rome

Inleiding

Aardrijkskundig milieu.

Bevolking van Italië : Italioten, Etrusken, Grieken.

A. DE KONINGEN

Stichting van de stad Rome.

Het bestuur van de koningen.

Politieke, sociale en godsdienstige organisatie.

B. VIJF EEUWEN ROMEINSE REPUBLIEK

1. *De jonge Republiek*
De Omwenteling van 509 ; haar gevolgen.

- De eerste republikeinse instellingen.
De godsdienst van de Romeinen.
2. *Veroveringen in het Middellandse-Zeegebied*
Eenmaking van Italië; instellingen.
Rome als Middellandse-Zeemacht.
De Punische oorlogen.
Verovering van het oostelijk gebied.
Verovering in het Westen.
Organisatie van de veroverde landen.
Gevolgen van de veroveringen voor de Romeinen.
 3. *Burgeroorlogen en Verval van de Republiek.*
De Gracchen.
Marius en Sulla.
Eerste driemanschap; Gallische oorlog.
Tweede driemanschap.
 4. *Beschaving tijdens de Republiek.*

D. VIJF EEUWEN KEIZERRIJK

1. *De regering van Augustus*
2. *De eerste Dynastieën*
De keizers van de eerste twee eeuwen.
Organisatie van het keizerrijk; nieuwe veroveringen; verdediging van de grenzen.
Literatuur en kunst.
Godsdienstige leven:
oude godsdiensten en Oosterse mysteriecultussen;
het Christendom: verspreiding en vervolging.
Sociaal en economisch leven.
3. *Het Laatromeinse Rijk*
Anarchie onder de soldatenkeizers.
De keizers, Oosterse despoten: Diocletianus, Constantijn, Theodosius.
Triomf van het christendom.
Einde van het Westromeinse keizerrijk.
Politieke, economische en sociale oorzaken van het verval.
Besluit. De erfenis van Rome overgedragen op het Westen.

N. B. Ingeval deze klas een eindjaar is (derde jaar Middelbare School en derde jaar Familiale afdeling) kan ongeveer een semester worden besteed aan de oudheid en de overige maanden aan de geschiedenis van België, waarvoor men de hoofdzaken uit het leerplan van de eerste kan gebruiken.

HOGERE GRAAD

DERDE

DE MIDDELEEUWEN EN DE MODERNE TIJD (tot 1648)

Inleiding

- De drie pijlers van de middeleeuwse geschiedenis :
De Grieks-Latijnse erfenis ;
Het christendom ;
De Germaanse invloed.

I. Groeitijd van de Middeleeuwen (5^e - 9^e eeuw)

A. DE VOLKSVERHUIZINGEN

1. De vestiging van de Germanen.
2. De Hunnen : hun zwerftocht en hun mislukking.
3. Gevolgen : nieuwe staten ;
achteruitgang van de beschaving ;
taalgrenzen.

B. DE KERK BEWERKT DE GODSDIENSTIGE EENHEID VAN HET WESTEN

1. Pausdom en missionering.
2. Monniken en bisschoppen.
3. Betekenis van de Kerk voor de cultuur.

C. HET OOSTROMEINSE RIJK

1. Justinianus en zijn opvolgers.
2. Poging tot herstel van de eenheid in het Middellandse-Zeegebied.
3. Byzantijnse beschaving.
4. Het Oosterse schisma.

D. DE ISLAM

1. Mohammed en de Koran.
2. De islam en de « heilige oorlog ».
3. Beschaving van de islam ; invloed op het Westen.

E. HET KAROLINGISCHE RIJK

1. De macht van de hofmeiers.
2. Karel de Grote : veroveraar, wetgever en organisator.
3. Karolingische beschaving. Aandeel van de Kerk in deze « renaissance ».

II. De volle Middeleeuwen

(9^e - 13^e eeuw)

A. GROEI EN INSTELLINGEN

1. *Ontbinding van het Karolingische Rijk*
Verdrag van Verdun.
Nieuwe invallen.
Machteloosheid van de koningen ; macht van de kleine vorsten.
2. *Het Leenwezen*
Lenen en leenwezen.
De heren en hun levenswijze.
3. *De Kerk in het Westen*
De kerstening en de grote kloosterorden.
Versterking van de godsdienstige eenheid.
Invloed van de Kerk : sociale organisatie, ridderschap, universiteiten, Latijnse en nationale letterkunde, Romaanse en gotische kunst.
De kruistochten.
4. *De stedelijke economie*
Herleving van de handel tussen Oost en West.
Ontstaan van de gemeenten.
De gemeente en haar instellingen.
Het leven in de gemeenten : kooplieden (gilden) en ambachtslieden (ambachten).
Belang van de gemeenten en van hun handelsbetrekkingen.

B. DE GROTE FEODALE STATEN

1. *Het Heilige Roomse Rijk en zijn strijd tegen de pauselijke Macht*
Expansie van het keizerrijk naar oost en zuid.
Investituurstrijd.
Strijd tussen paus en keizer.
2. *De Capetingers in Frankrijk*
De grote Capetingers : Filips August, Lodewijk IX, Filips de Schone.
3. *Engeland en de Plantagenets*
De Plantagenets en de strijd tegen Frankrijk.
De Magna Charta en het ontstaan van het parlement.

III. Herfsttij der Middeleeuwen

A. DE HONDERDJARIGE OORLOG (1337-1453)

1. Oorzaken en voornaamste feiten van deze oorlog.
2. Weerslag op sociaal en politiek gebied.

B. CENTRALISATIE IN HET WESTEN

1. Frankrijk (Lodewijk XI).
2. Engeland (Hendrik VII).
3. Boergondische Nederlanden.
4. Spanje : de « reconquista ».

C. VERVAL VAN DE KEIZERLIJKE MACHT

D. GODSDIENSTIGE CRISIS

1. Verblijf te Avignon. Het Westerse schisma. Ketterijen.
2. Pogingen tot godsdienstig herstel.

E. DE WESTERSE BESCHAVING TIJDENS HET HERFSTIJ DER MIDDELEEUWEN

1. Economische en sociale moeilijkheden.
2. Naar een wetenschappelijke en artistieke vernieuwing.

F. HET OOSTEN BEDREIGD

1. Inval van de Mongolen.
2. Ineenstorting van het Byzantijnse rijk ; het rijk van de Turken.

IV. De Nieuwe Tijd

(tot 1648)

A. OP DE DREMPEL VAN DE NIEUWE TIJD

1. *Het nieuwe Wereldbeeld*
Uitvindingen.
Europa ontdekt de wereld.
Contact met de oude culturen van Amerika en Azië.
2. *De nieuwe Economie*
Gevolgen van de ontdekkingen.
3. *De nieuwe Stromingen*
De nieuwe geest : Renaissance en Humanisme.
Vernieuwde kunstvormen.
Wetenschap en techniek.
Opvattingen over de politieke macht.
4. *De godsdienstige crisis*
Hervorming buiten de Kerk : Luther, Calvijn, Hendrik VIII.
Hervorming binnen de Kerk : het Concilie van Trente ; de nieuwe kloosterorden.
Gevolgen van de protestantse en de katholieke reformatie.

B. NATIONALISME EN INTERNATIONALE BETREKKINGEN

1. *Staten en Machten*
Het Heilige Roomse Rijk van de Germaanse Natie.
Spanje.
Frankrijk.

Engeland.

De Nederlanden.

2. *Godsdienstoorlogen*
3. *De Strijd om het Europese Overwicht*
Oorlogen om Italië.
De strijd Valois-Habsburg.
Spanje tegen Engeland.
De oorlog tegen de Turken.

C. DE EERSTE HELFT VAN DE 17^e EEUW

1. *Binnenlandse politiek*
Het Keizerrijk.
Spanje.
Frankrijk onder Hendrik IV en Lodewijk XIII en tijdens de minderjarigheid van Lodewijk XIV.
Engeland onder de eerste Stuarts.
2. *Internationale verhoudingen*
De Dertigjarige Oorlog en het Verdrag van Westfalen.
De toestand in Europa (1648) : overheersing van Frankrijk en Zweden.

D. DE BESCHAVING EINDE 16^e EN BEGIN 17^e EEUW.

TWEEDE

DE MODERNE TIJD VANAF 1648 EN DE NIEUWSTE GESCHIEDENIS

I. De Moderne Wereld

(1648 - 1715)

A. HET ABSOLUTISTISCHE STREVEN VAN DE VORSTEN

1. Frankrijk : triomf van het absolutisme.
2. Engeland : het absolutisme verworpen.
3. Het Keizerrijk : de keizerlijke macht.
4. De Verenigde Republiek.
5. Rusland als opkomende macht.

B. INTERNATIONALE PROBLEMEN

De strijd om het Europese overwicht.

C. BESCHAVING

Letterkunde, kunst en wetenschappen.

Economisch en sociaal leven.

Godsdienstig leven.

II. De Verlichting

A. STATEN EN MACHTEN IN EUROPA

1. Frankrijk : het absolutisme onmachtig.
2. Groot-Brittannië : parlementarisme.
3. Pruisen, Rusland, Oostenrijk : verlicht despotisme.

B. DE STRIJD OM HET EUROPESE OVERWICHT

1. Oostenrijkse Successieoorlog.
2. De Zevenjarige Oorlog.
3. Verdelingen van Polen.

C. BUITEN EUROPA

De Amerikaanse Vrijheidsoorlog en de Verenigde Staten.

D. LEVEN EN CULTUUR IN DE EEUW VAN DE VERLICHTING

Politieke opvattingen. Maatschappij en standen.

De technische omwenteling en het begin van de industrialisering.

Letterkunde : van rationalisme naar romantiek.

Schone kunsten : van rococo naar classicisme en realisme.

Het godsdienstige leven.

De wijsbegeerte.

III. Triomf van de nieuwe Ideeën

(1789 - 1815)

A. DE FRANSE REVOLUTIE EN NAPOLEON

1. *De Revolutie*
Oorzaken.
Einde van het Ancien Régime.
De Eerste Franse Republiek.
2. *Het Keizerrijk*
Consulaat en Keizerrijk.
Betekenis van Napoleon.
De Bourbons; de « Cent Jours ».

B. DE EUROPESE LANDEN TEGEN FRANKRIJK

Pruisen, Rusland, Oostenrijk : verlicht despotisme.
Engeland en zijn economische moeilijkheden.
Europese oorlogen.

C. SOCIALE, ECONOMISCHE EN GODSDIENSTIGE GEVOLGEN VAN DE FRANSE REVOLUTIE.

IV. Reactie tegen de nieuwe Stromingen

(1815 - 1848)

A. HET CONGRES VAN WENEN EN DE ALLIANTIES

B. REVOLUTIES VAN 1820 TOT 1830

1. *West-Europa : Triomf van het Liberalisme*
Revoluties in Frankrijk.
Politieke en economische groei van Engeland.
Verdeling van het Koninkrijk der Nederlanden.
Spanje en Portugal.
2. *Centraal- en Oost-Europa*
De Duitse confederatie; stijgende macht van Pruisen; Oostenrijk ten prooi aan nationalistische stromingen.
Polen en Rusland.
De Balkan.

C. OPSTANDEN IN 1848

1. Zwitserland.
2. De tweede Franse Republiek.
3. De Donaumonarchie.
4. Duitsland, op weg naar de eenheid.
5. Het « Risorgimento » in Italië.

D. DE NIEUWE WERELD

1. De Verenigde Staten van Noord-Amerika.
2. Bevrijding van Zuid- en Midden-Amerika.

E. DE WERELD VAN DE IDEEËN

1. Wetenschap en techniek.
2. Economisch-sociale ontwikkeling.
3. Romantiek.
4. Godsdienstige problemen.

V. Zegepraal van de liberale en nationale Opvattingen (1848 - 1870)

A. HET BURGERLIJK LIBERALISME IN HET WESTEN

1. Frankrijk onder Napoleon III.
2. Groot-Brittannië.
3. Verspreiding van het liberalisme : België, Nederland, Duitsland, Zwitserland.

B. HET ZEGEVIERENDE NATIONALISME

1. Italië : van verbrokkeling naar eenheid.
2. Eenmaking van Duitsland.
3. De Oosterse Kwestie en de Balkan

C. BUITEN EUROPA

1. Groeicrisis in de Verenigde Staten : de Secessieoorlog en zijn gevolgen.
2. Latijns Amerika.
3. Het Verre Oosten : China en Japan.

D. WEERSTAND TEGEN HET LIBERALISME

1. De Katholieke Kerk onder Pius IX (1846-1878).
2. Marx en het marxisme.

VI. Europees Overzicht en Sociale Kwestie (1870 - 1914)

A. INDUSTRIËLE OMWENTELING EN ARBEIDERSBEWEGING

1. Wetenschappelijke en technische vooruitgang.
2. Economische omwenteling en kapitalisme.
3. Socialisme en christelijke sociale beweging.

B. BINNENLANDSE POLITIEK VAN DE GROTE MOGENDHEDEN

1. Derde Franse Republiek.
2. Victorian Age in Groot-Brittannië.
3. Duitsland onder Bismarck en Wilhelm II.
4. Tsaristisch Rusland.
5. Verzwakking van het rijk der Habsburgers.
6. Economische en sociale ontwikkeling in de U.S.A.

C. INTERNATIONALE BETREKKINGEN EN KOLONIËN

1. De vorming van de twee blokken en de Gewapende Vrede.
2. Afrika wordt verdeeld.
3. Ontwikkeling in Azië : Nabije Oosten, Indië, Verre Oosten.

D. GEDACHTENSTROMINGEN EN BESCHAVING

1. De Kerk in de moderne wereld.
2. Schone kunsten en letteren.

VII. Crisis van de Europese Wereldheerschappij

(1914 - 1939)

A. DE EERSTE WERELDOORLOG

Oorzaken, verloop en gevolgen. De Conferentie van Versailles.

B. SOVJET-RUSLAND

De Russische revolutie.
Rusland onder Lenin en Stalin.

C. VAN VERSAILLES TOT DE WERELDCRISIS

1. De moeilijkheden van de overwinnaars : Frankrijk, Engeland, U.S.A., Italië, België.
2. De reacties van de overwonnenen : Duitsland, Oostenrijk, Hongarije, Turkije.
3. De Volkenbond en zijn interventies.
4. De economische opbloei en de grote crisis van 1929-'30.

D. DE AUTORITAIRE REGIMES

1. Fascistisch Italië.
2. Nazistisch Duitsland.
3. Andere dictaturen.

E. CRISIS VAN DE WESTERSE DEMOCRATIE

Frankrijk, Engeland, België, Nederland.

F. ONTWAKING VAN DE KLEURVOLKEN EN ANTIKOLONIALISTISCHE REACTIES

G. CULTUUR EN TECHNIEK

1. Religieuze problemen.
2. Sociale problemen.
3. Beschaving en techniek.

Algemeen Besluit. Op de vooravond van de Tweede Wereldoorlog.

EERSTE

Zie leerplan geschiedenis, enkelvoudige cyclus.

RICHTLIJNEN

ALGEMENE RICHTLIJNEN

Doel van het geschiedenisonderricht

De studie van het verleden verruimt de horizon en brengt ons in contact met andere volkeren en andere culturen. De grote cultuurhistoricus Christopher Dawson schreef : « Een der grote voordelen van de geschiedenis is, dat zij ons buiten ons zelf doet treden... Een wezenlijke verrijking wint de geest door zich te verdiepen in een tijdperk, dat volkomen verschilt van het ons bekende ». In deze tijd van intense contacten tussen landen en continenten zal een jongen of een meisje veel meer open gaan staan voor de andere volkeren en de andere beschavingen, indien zijn geest is opengegaan voor de totaal verschillende culturen uit vroegere eeuwen.

Daarenboven, leert de geschiedenis ons het ontstaan, de groei en de ontwikkeling van vele instellingen en toestanden en van de landen en cultuurstromingen van onze dagen. Daardoor worden wij, in deze tijd van grondige vernieuwing en van « herbronning », in staat gesteld de levenskrachtige van de verstarde elementen te onderscheiden, het goede te behouden en het dode te laten varen. Terecht zei de Franse wijsgeer Le Senne : « Quelqu'un qui connaît le passé, c'est quelqu'un qui contribue, pour sa part, à faire l'avenir ».

Ten slotte is de geschiedenis, naar een kernachtige uitdrukking, « de samengebalde levenservaring van alle mensen ». Geschiedenis is geen geheugenvak, maar een levensvak. Natuurlijk moeten wij de leerlingen een zeker aantal feiten en data en personen leren kennen, maar deze realia zijn slechts de inleiding en de voorwaarde tot de kennis van het verleden, niet deze kennis zelf. Om het in duidelijke termen te zeggen : doel van het geschiedenisonderricht is geen veelweterij, geen voorbereiding op een quizz-wedstrijd, maar wel een inzicht te geven in de persoonlijkheid van markante figuren, en in de ontwikkeling van de landen, van de culturen, van de Kerk, m.a.w. de mens zelf in zijn veelvuldige activiteit te leren kennen. Zoals mensen met veel ervaring wijs zijn, zo maakt de kennis van de geschiedenis, wie ze naar haar diepe wezen met geest en hart bestudeert, wijs. Wij kunnen hier nog aan toevoegen dat de geschiedenis tevens het noodzakelijke kader scheidt, waarin de letterkunde, de schone kunsten en de wetenschappen tot hun volle recht komen.

Pas wanneer het geschiedenisonderricht van deze geest is doordrongen, zal het zijn volwaardige humanistische taak vervullen.

De klemtoon is verlegd

Vroeger ging de aandacht hoofdzakelijk naar de politieke en militaire geschiedenis, nu integendeel naar de economische ontwikkeling en de sociale toestanden, naar de techniek en de wetenschappen, en vooral, wat het belangrijkste is, naar de cultuur en de godsdienst. Tot vóór een paar decennia zat het geschiedenisonderwijs gevangen in de nationale omgrenzing; nu zijn de horizons ruimer geworden, men bestudeert geschiedenis in Europees kader en op wereldschaal.

Het is duidelijk dat de leerkrachten hier een speciale inspanning moeten doen, allereerst om de nodige kennis op deze nieuwe gebieden op te doen, en vervolgens om de aangepaste pedagogische methode te vinden die hen in staat stelt, voor de leerlingen op dit terrein een veilige gids te zijn.

Het actieve in de les en het creatieve bij de leraar

Terecht heeft men de laatste jaren geageerd om de leerlingen actief aan de les te doen meewerken. Door aangepaste vragen moet de leraar de vroegere, vaak sluimerende kennis van de leerlingen opwekken en deze in contact brengen en verbinden met de nieuwe gegevens van de les. Maar deze bekommernis om het actief deelnemen van de leerlingen mag het creatieve bij het lesgeven niet uitschakelen.

Door beeldrijk en sprekend gebaar, door illustratief materiaal en lichtbeelden moet de leraar een markante persoon, een brok verleden voor het oog van de toelisterende leerlingen in hun concrete aangrijpende werkelijkheid doen herleven. Hij moet de leerlingen inleiden in die wondere wereld van de Egyptische farao's en rondleiden op de agora van Athene, hij moet hen de kroning van Karel de Grote laten meemaken, en de troonsafstand van Karel V ontroerd laten bijwonen. Zoals de leraar letterkunde in de hogere klassen, moet de leraar geschiedenis in alle klassen essentieel een scheppend mens zijn, die in de dode gegevens leven blaast, en de mensen en levenswijzen uit lang vergane tijden springlevend weer oproept.

Het handboek

Het gebruik van een handboek is niet alleen aan te raden, maar is onontbeerlijk. Het verschaft de leerlingen platen, kaarten en

documentatie, het behelst stamtafels en tijdtafels, en het geeft een systematisch en volledig overzicht van het hele verloop van de geschiedenis, iets wat de leraar of lerares niet altijd kan doen. Het ware vervelend en een groot tijdverlies de leerlingen dit alles te laten opnemen of van het bord te laten afschrijven. Terwijl het in de lagere graad wenselijk is de indelingen van het handboek bij de les te handhaven, ook al zou men persoonlijk een andere indeling verkiezen, lijkt het eveneens wenselijk in de hogere graad hier soms van af te wijken, om de persoonlijke studie aan te wakkeren. Geschiedenis is een van die lessen, waarin de leerlingen moeten leren exact en duidelijk aantekeningen maken, wat ze ook aan de universiteit vaak zullen moeten doen. Het parool moet dus zijn : in de lagere graad zo dicht mogelijk bij het handboek aansluiten om in die kinderhoofden geen nodeloze verwarring te stichten ; in de hogere graad een persoonlijk gebruik maken van het onmisbaar blijvend handboek, om de leerlingen te leren, geschiedenis niet te memoriseren maar te begrijpen.

Indeling van de enkelvoudige cyclus

Zesde : het Nabije Oosten en Griekenland ;

Vijfde : Rome ;

Vierde : de middeleeuwen ;

Derde : de nieuwe tijd (1453-1789) ;

Tweede : de nieuwste tijd ;

Eerste : geschiedenis van België en het tijdsgebeuren.

Indeling van de dubbele cyclus

Zesde : algemene geschiedenis van de volksverhuizingen tot de Vrede van Westfalen in 1648 ;

Vijfde : 1648-1945 ;

Vierde : de oudheid ; eventueel een semester de oudheid en een semester België ;

Derde : van de volksverhuizingen tot 1648 ;

Tweede : 1648 tot 1939 ;

Eerste : geschiedenis van België en het tijdsgebeuren.

Doel van het leerplan

Het doel van het leerplan is uitsluitend de leerstof op te geven ; het staat de leraren geschiedenis vrij de stof te ordenen, zoals zij dit pedagogisch het best achten.

BIJZONDERE RICHTLIJNEN

LAGERE GRAAD

De eigen geaardheid van het kind

Naar wetenschappelijke onderzoekingen hebben uitgewezen, heeft het kind vóór de puberteitsjaren nog geen echte tijdszin. Wat vóór de tijd van grootmoeder ligt, is, zoals bij de primitieven, één grote periode zonder reliëf : het verleden.

Daarom is het volstrekt onmogelijk aan deze kinderen echte geschiedenis, een reëel inzicht in de ontwikkeling van de mensheid of van onze cultuur mee te delen. Het kind mist tevens het zintuig voor oorzaken en gevolgen, althans als deze wat dieper reiken.

Het is de tijd van de sprookjes, waarin nagenoeg alles uit alles voort kan komen.

Maar wél hebben de kinderen een buitengewoon scherpe fantasie, gevoel en verbeelding. Zij kunnen zich verplaatsen in een andere wereld en in een ander milieu, zodat ze alles vergeten wat rondom hen gebeurt. Daarenboven hebben ze een uiterst fris geheugen, waarin zich bepaalde feiten voor de rest van het leven kunnen vastzetten.

Het kind met deze talenten en deze tekorten moeten wij door een aangepaste leer methode het maximum laten presteren.

Concrete levensvormen en levensbeelden

Op de leeftijd van het aanschouwelijke leven moeten wij op beeldrijke, plastische wijze de kinderen inleiden in vroegere levensvormen of levensgemeenschappen : het leven in Athene, een Romeinse villa, het Karolingische domein, een heerlijkheid, een middeleeuwse abdij, een kruistocht, het leven van de lijfeigenen en van de poorters, de ridderburcht en het burgershuis, de ontdekkingstochten en het missioneringswerk, een 16^e-eeuwse haven, een manufactuur, de Franse revolutie, de grootindustrie en de arbeidersellende enz.

Gezien de sterk emotionele binding van deze jonge leerlingen en hun spontaan opzien naar markante figuren, moet de geschiedenis, als het kan, gegroepeerd worden om grote persoonlijkheden : Pericles, Hannibal, Caesar en Augustus, Chlodovech, Karel de Grote, Otto I,

Gregorius VII en Hendrik IV, Innocentius III, Bonifatius VIII en Filips IV de Schone, Karel V en Frans I, Luther en Ignatius, Filips II tegenover Elisabeth I en Willem van Oranje, Lodewijk XIV, Maria Theresia en Frederik II de Grote, Napoleon, Metternich en Bismarck.

Hoe beeldrijker en pakkender de leraar deze vroegere levensvormen en prominente figuren weet te herscheppen, des te dieper zal hij op gemoed en verbeelding van de leerlingen inwerken en des te steviger zullen deze feiten en personen zich in hun geheugen vastankeren.

Nadruk op de voornaamste data, personen en feiten

In de lagere graad vooral moet de leraar de moed opbrengen zich tot de voornaamste gebeurtenissen te beperken: *der Mut zur Lücke*. Aan deze kapstokken zal de leerling in de hogere graad zijn meer gedetailleerde en meer genuanceerde kennis kunnen ophangen, om deze scharnieren zal zijn geschiedkundige vorming draaien.

De voornaamste data moet men een concrete inhoud geven.

330 : Alexander de Grote verovert het Oosten en verbreidt de Griekse beschaving; bij het begin van onze jaartelling, als Christus geboren wordt, brengt Augustus orde en veiligheid in het Romeinse rijk; 476 : het Romeinse rijk valt uiteen; 800 : Karel de Grote gekroond tot keizer van het Westen; 1214 : Bouvines, Frankrijk op het voorplan in het Westen enz.

Alleen de hoofdpersonen worden behandeld. Ondergeschikte personen, als de opvolgers van Chlodovech, op een paar na alle Byzantijnse keizers, alle kaliefen enz., vallen weg. Het is verkeerd b.v. alle Britse vorsten van de 16^e eeuw te behandelen; aan Hendrik VIII en Elisabeth I hebben ze genoeg.

Ook wat de feiten aangaat, bepalen wij ons tot de belangrijkste ter illustratie van hoofdgedachten, maar dan met een weelde van concrete details. Zo zal de leraar de eerste kruistocht uitvoerig behandelen, en alle andere, behalve misschien de vierde, eenvoudig weglaten. Bij Napoleon als veldheer, kan de leraar de overwinning bij Austerlitz, de tocht naar Moskou en de slag bij Waterloo plastisch verhalen en over de rest heenglijden.

Het opwekken en ontwikkelen van de tijdszin

De ontluikende tijdszin van de leerling moet op een aangepaste wijze worden ontwikkeld. De geslachten van de leerlingen, van hun ouders en grootouders omspannen nagenoeg een eeuw, dit kunnen ze begrijpen. Zo zijn vijf eeuwen vijfmaal deze tijdsruimte. Met

behulp van de tijdsband moet men de leerlingen de grote perioden van het verleden visueel, wellicht met kleuren, bijbrengen.

Vaste tijds-kaders zijn onontbeerlijk, en de politieke geschiedenis met haar koningen en vredesverdragen levert vaste bakens in de ontwikkeling. Datums als 476, 800, 1200, 1500, 1648, 1789, 1815, 1914 moeten onmiddellijk een associatie wekken bij de leerlingen. B.v. 1815 : Wenen, Metternich, restauratie.

Sprekende namen kunnen een eeuw omvatten : de eeuw van Pericles of Augustus, de eeuw van de Ottonen, van de investituurstrijd, van de Grote Capetingers, de eeuw van de reformatie, van Lodewijk XIV.

Het situeren in de ruimte

Tijd en ruimte zijn de twee grote kapstukken van de geschiedenis. Slechts als de leerlingen precies weten waar de landen liggen en de steden, bergen en stromen, kan geschiedenis zin krijgen. Historische atlassen kunnen veel dienst bewijzen vooral door hun kleurmogelijkheden, en om iets op te zoeken.

Belangrijker zijn vaak de kaarten in het handboek die één gegeven duidelijk in beeld brengen : de groei van een land, de fasen van een oorlog, de bondgenootschappen enz. Het is wenselijk steeds een wandkaart in de klas te hebben, waarop men onmiddellijk iets kan situeren, maar meer indruk zal de bordschets van de leraar maken, wanneer deze de gegevens van een les in beeld brengt, en de kaart in de loop van de les laat groeien.

Het is ook niet voldoende een plaatsnaam even op de kaart aan te wijzen, maar men moet het belang van de ligging voor de historische ontwikkeling doen uitkomen. Duitsland ligt open naar oost en west ; Spanje is omsloten door de zee en de ontoegankelijke Pyreneeën ; Isle de France ligt centraal in Frankrijk, aan Seine en Loire, met als steden Parijs en Orléans.

Soms moet men een ruimtelijke doorsnee geven op de grote keerpunten in de geschiedenis. Zo kan Europa aan de vooravond van de Franse revolutie aldus van de kaart worden afgelezen : vier vastelandsmogendheden : Frankrijk, Oostenrijk, Pruisen en Rusland ; één zeemogendheid : Groot-Brittannië ; vier vergane glories : Spanje, de republiek van Noord-Nederland, Zweden en Polen ; twee versnipperde landen : Duitsland en Italië.

Strijd tegen het verbalisme

Telkens weer staan leraren onthutst als zij merken, dat de leerlingen veel woorden gebruiken zonder de zin ervan te kennen met

alle gevolgen van dien. Met een gewoon begrip als « sociaal conflict » weten vele leerlingen geen raad, en ze zetten grote ogen op als men hun vertelt dat dit zich op onze dagen vaak voordoet als een staking. Woorden als : economisch, sociaal, cultureel, juridisch, territoriaal, maritiem moeten eerst in een eenvoudige, concrete vorm worden voorgesteld en met verloop van jaren uitgediept.

Evenzo begrippen als revolutie, dynastie, monarchie, aristocratie, democratie, financiën, regering, Staten-Generaal, parlement, uitvoerende en wetgevende macht. Concreet moet men aantonen wat een capitulaire, een plakkaat, een ordonnantie is, een keure of charter, een beurs, een manufactuur, een spinmolen, een hoogoven, een abdij, stadhuis, belfort, halle, kathedraal. Hetzelfde geldt voor instellingen als de godsvrede, de feodale rechtbank, raad en daad, schepensbank, ambacht, gilde, hanze, syndicaat. En natuurlijk moet de leraar duidelijk de inhoud van de belangrijke akten of verdragen aangeven : Magna Charta, Gouden Bul, godsdienstvrede van Augsburg, Edict van Nantes, Act of Navigation, Déclaration des droits de l'homme.

De tijd die de leraar aan het verklaren van deze woorden, begrippen en instellingen wijdt, is uitstekend besteed. De geschiedenisles moet geleerde woorden vermijden, maar is verplicht de typisch historische termen duidelijk te maken.

Gang van een les

Elke les moet steeds een afgerond geheel vormen, d.i. een probleem volledig behandelen, of althans een belangrijk onderdeel van een probleem, b.v. de eerste Punische oorlog of de eenmaking van Duitsland.

De les moet aanknopen bij het voorgaande, wat vaak in de vorm van een ondervraging kan gebeuren, een andere maal door een blik op de kaart, b.v. van Europa in 1848 : men kan er de komende eenmaking van Duitsland en Italië en de komende versplintering van Oostenrijk en het Turkse rijk op lezen.

Tijdens de les moet op het bord een gestructureerd schema ontstaan. Niet in de vorm van : Gemeenten. I. Inrichting. A. Economisch. 1. handel : inwendig en uitwendig ; want met deze termen weten de leerlingen niets over de gemeenten. Maar het schema moet in concrete vorm, liefst in zinnen, zijn opgebouwd. B.v. Frans I poogt de ring van Habsburg te doorbreken (kaart). 1. Gevecht om de belangrijkste schakel : Noord-Italië (Pavia 1525). 2. Alle bondgenoten zijn welkom : a. de paus, die Karel V vreest in Italië (*sacco di Roma*) ; b. de vervolgde Duitse Lutheranen : Smalkaldische bond ; c. de Turken in de Balkan en de Barbarijse zeeroovers in Afrika.

De leerlingen van de lagere graad zijn niet in staat zelf een dergelijk schema te maken tijdens de les, omdat zij de hoofdzaak van de bijzaak niet kunnen onderscheiden. Zij moeten die van het bord in hun schrift op de rechterpagina overnemen. De linkerzijde moet vrij blijven voor persoonlijk werk.

Op het einde van de les kan de leraar even een perspectief openen op de volgende les en wellicht de leerlingen vragen de tekst van het handboek voor de volgende les te lezen.

Opgegeven taken

Doorgaans laat de studieregeling niet toe, een eigenlijke huistaak over geschiedenis te laten maken. Wél mogen en moeten de leerlingen enig persoonlijk werk presteren.

De linkerzijde van hun schrift voor geschiedenis wordt voorbehouden voor dergelijk werk. Men laat hen b.v. de verklaring van bepaalde woorden in de tekst opzoeken en links noteren : wat is een hanza, wat zijn Oosterse produkten, wat is een parlementaire monarchie ; ofwel een elementair kaartje tekenen en een eenvoudige gegeven erop aanbrengeu, wellicht in kleuren, b.v. de eenmaking van Italië ; ofwel naast grote figuren een blijvende schepping vermelden : naast Justinianus de Grote, Benedictus, Dante, Napoleon : Aya Sophia, Ora et labora, Divina Commedia, Code napoléonien ; ofwel kunnen de leerlingen illustraties, die ze zelf opzochten, in hun schrift plakken ; hier zal de leraar de verzamelwoede vaak in vaste banen moeten leiden.

Wellicht kan de leraar nog meer vragen en, buiten het schrift om, deze opdrachten uitvoeriger laten uitwerken. Dan kan hij ook vragen laten beantwoorden die de leerlingen dwingen op de tekst in te gaan, na te denken en bepaalde elementen samen te brengen. B.v. vergelijk de Spaanse met de Portugese kolonisatie, een romaanse met een gotische kathedraal. Maar vragen als : beschrijf de houding van Bismarck tegenover de verschillende mogendheden, zijn voor de lagere graad te moeilijk. Op blinde gestencilde kaarten kan men bepaalde gegevens laten aanbrengeu, vaak in kleuren, b.v. de veroveringen van Alexander de Grote, de groei van de U.S.A.

Leermiddelen

Het ideaal blijft : een eigen klaslokaal te hebben voor de lessen in de geschiedenis en/of aardrijkskunde. In dit lokaal worden de nodige toestellen en het nodige materiaal bewaard als de epidiascoop, de projectielamp, de foto's, diagrammen en filmstroken, de gravures en wandkaarten. De belichting in het klaslokaal kan zo geregeld

worden, dat men lichtbeelden projecteert en dat de leerlingen toch op hun lessenaar voldoende licht hebben om aantekeningen te maken.

Wij moeten bedenken dat de leerlingen veelkleurige geïllustreerde tijdschriften inkijken, op een T.V.-scherm prachtige reconstructies zien, soms een wetenschappelijke of historische documentaire film zien. Dan is het uitgesloten de leerlingen steeds te boeien met de verouderde methode van lesgeven in de geschiedenis, waar het gesproken woord alleenheerser was. Maar zo men b.v. een drietal afbeeldingen van tornooien op het witte doek laat voorbijschuiven, en tegelijkertijd, dank zij een bandopnemer, het getrappel en gehinnik van paarden en het gekletter van wapens laat weerklinken, dan is men telkens verrast door de sprakeloze verbazing van twaalfjarigen.

In zeer vele lessen, meer in de lagere dan in de hogere graad, moet men lichtbeelden geven. Op het doek ontleedt men de samenstellende delen van de burcht, van de kathedraal, van de 16^e-eeuwse haven enz. En al dit illustratiemateriaal moet niet als een « extra » worden aangediend en gewaardeerd, maar moet een integrerend deel van de les uitmaken.

HOGERE GRAAD

Audio-visuele hulpmiddelen

Wat voor de lagere graad gezegd wordt over het gebruik van leermiddelen, geldt in grote mate ook voor de hogere graad. Nochtans met dit verschil : in de lagere graad moet men hoofdzakelijk de verbeelding sterk beïnvloeden, terwijl het aanschouwelijk onderwijs in de hogere graad in de synthetische voorstelling van het verleden en in het begrijpen van een periode of een persoonlijkheid moet worden ingebouwd.

Naar gelang de begaafdheid van de leraar en het al of niet geven van lessen in de muziekethetica, kan het nuttig zijn bij de paragrafen over de musici enige platen met werken van deze componisten te laten beluisteren : aldus krijgt de leerling, door middel van de letterkunde, de plastische kunsten en de gehoorde muziek, een volledig beeld van een kunstperiode.

Synthetische voorstelling van het verleden

De leraren moeten ernaar streven alle overbodige details te weren, en alleen de belangrijke aspecten van een feit of een persoon door treffende bijzonderheden te doen leven. Vooral bij beginnende leerkrachten is de bekoring groot, te veel hooi op de vork te nemen : het overschatten van het begripsvermogen van de leerlingen heeft als enig resultaat, dat de leerlingen over alles en nog wat hebben horen praten, maar niet in staat zijn de hoofdtekken en de belangrijke feiten weer te geven. De stelregel moet zijn : non multa, sed multum : niet veel, maar goed ! Misschien zullen de leerlingen op het eind van de humaniora niet veel over Bulgarije en Ierland, of over Nicolaas I en Poincaré weten te vertellen, maar ze zullen Karel de Grote niet verwarren met Karel V, of de bloeiperiode van de Vlaamse gemeenten niet in de 16e eeuw plaatsen.

Terwijl men zich in de lagere graad ermee tevreden mag stellen de voornaamste data, personen en feiten zonder oorzakelijk verband, los van elkaar te geven, bestaat juist het kenmerkende van de hogere graad erin, de leerlingen een synthetisch inzicht in het verleden te geven door de aaneenschakeling van oorzaken en gevolgen. Door het beklemtonen van de hoofdtekken van de ontwikkeling zal de leraar er des te gemakkelijker toe komen de leerlingen begrip bij te brengen voor de ontwikkeling van een land en voor de op en neer gaande evolutie van de beschaving.

Te vermijden gevaren bij de systematisatie

Al is de eerste vereiste van een goed leraar geschiedenis in de hogere graad, dat hij zijn stof synthetisch weet te ordenen en het belangrijke van het bijkomstige voortdurend onderscheidt, toch moet hij goed de gevaren kennen van de systematisatie. In plaats van b.v. in enkele apodictische zinnen een klaar en definitief oordeel te vellen over het ontstaan van de taalgrens, zal de leraar, vooral daar deze kwestie juist in de eerste moet worden behandeld, aan dit concreet voorbeeld aantonen hoeveel hypothesen de geleerden reeds hebben opgezet, als gevolg van de uiterst schaarse bronnen of beter aanwijzingen, waarop zij moeten steunen. Vervolgens moet de leraar, na een periode volgens een bepaalde indeling te hebben behandeld, de leerlingen kennis laten nemen van andere indelingen in andere boeken, om het relatieve van de periodisering te laten uitkomen. Het bespreken van de keuze van een indeling kan voor de leerlingen van de hogere graad een stimulans zijn om de stof beter in te studeren en te assimileren. Ten slotte moet de leraar door een paar concrete voorbeelden aantonen hoe men, uitgaande van de bronnen, geschiedenis schrijft, om aldus bij hen de gedachte van een definitief, voor altijd vaststaand geschiedkundig beeld weg te nemen. Indien ze later vernemen dat een of andere persoon of gebeurtenis anders wordt voorgesteld dan toen ze op de schoolbanken zaten, zullen ze niet in een volledig scepticisme tegenover de geschiedenis vervallen, maar er slechts een bevestiging in zien, dat de historici, in hun streven om het verleden steeds beter en objectiever te leren kennen, iets dichter bij hun doel zijn gekomen. Daardoor ontwikkelen zij ook bij de leerlingen de kritische zin, niet alleen voor gebeurtenissen uit het verleden, maar ook voor feiten die onder hun ogen voorvallen, en waarvan de verhalen vaak in tegenstrijd zijn met elkaar.

Van Europese naar wereldgeschiedenis

Terwijl het lager onderwijs zich nagenoeg beperkt tot de nationale geschiedenis, en de lagere graad van het secundair onderwijs grosso modo de geschiedenis van Europa en het Nabije Oosten geeft, moet de hogere graad de wereldgeschiedenis behandelen.

De vreemde volkeren en continenten werden in het leerplan opgenomen op het ogenblik dat zij in contact kwamen met Europa. In het universitair onderwijs zal men natuurlijk anders te werk gaan, maar om pedagogische redenen, en wegens de verdeling der stof over de verschillende klassen, lijkt deze indeling de beste. Zodra deze werlddelen in de 16e eeuw ontdekt worden, zal de leraar een terugblik geven over hun vroegere geschiedenis. Van dan af worden deze

volkeren en continenten behandeld, niet in functie van Europa, maar op zichzelf. In onze tijd vooral, nu de wereld daadwerkelijk één is geworden, nu vreemde volkeren en culturen ook op Europa beginnen in te werken, is het dringend nodig de jeugd met deze volkeren en hun verleden, hun beschaving en hun prestaties bekend te maken.

Uiteindelijk doel van de geschiedenislessen

De grote historicus Troeltsch schreef : « So ist das Verständnis der Gegenwart immer das letzte Ziel aller Historie ». Meer dan in andere tijden zijn wij er ons van bewust dat wij volop geschiedenis maken ; alles evolueert met een snelheid als nooit voorheen. Alleen wie de levende band met het verleden en de ontwikkeling van volkeren en culturen kent, is ook in staat in de kaleidoscopisch wisselende gebeurtenissen van alle dagen, de grote lijnen te ontwaren om dan, op de beslissende momenten, zijn steentje bij te dragen tot het bouwen van de Stad Gods op aarde.

VERDELING VAN DE LESUREN

(60 uren per jaar)

ENKELVOUDIGE CYCLUS

<i>Zesde : Nabije Oosten en Griekenland</i>	Inleiding : 2
	Klassieke Oosten : 18
	Griekenland tot 500 v. C. : 12
	Griekenland 500-336 v. C. : 20
	Griekenland 336-30 v. C. : 8
<i>Vijfde : Rome</i>	Inleiding : 3
	509-31 v. C. : 30
	31 v. C.-192 na v. C. : 17
	192-476 na v. C. : 10
<i>Vierde : Middeleeuwen</i>	Inleiding : 3
	476-843 : 15
	843-1300 : 27
	1300-1453 : 15
<i>Derde : 1453-1789</i>	1453-1598 : 18
	1598-1715 : 22
	1715-1789 : 20

<i>Tweede</i> : 1789-1939	1789-1815 : 10
	1815-1870 : 18
	1870-1914 : 14
	1914-1939 : 18
<i>Eerste</i> : <i>België en Tijdsgebeuren</i>	Inleiding : 2
	België tot 1830 : 26
	België 1830-1939 : 20
	Tijdsgebeuren : 12

DUBBELE CYCLUS

<i>Zesde</i> : 476-1648	Inleiding : 4
	476-843 : 9
	843-1300 : 18
	1300-1492 : 9
	1492-1648 : 20
<i>Vijfde</i> : 1648-heden	1648-1789 : 16
	1789-1870 : 20
	1870-1914 : 8
	1914-heden : 16
<i>Vierde</i> : <i>Oudheid</i>	Inleiding : 2
	Nabije Oosten : 10
	Griekenland : 26
	Rome : 22
<i>Derde M. S. en Familiale</i> : <i>Oudheid en België</i>	Inleiding en Nabije Oosten : 4
	Griekenland : 10
	Rome : 6
	Inleiding op België : 2
	tot 1384 : 6
	1384-1598 : 7
	1598-1830 : 7
	1830-heden : 18
<i>Derde</i> : 476-1648	476-843 : 8
	843-1300 : 18
	1300-1453 : 10
	1453-1555 : 12
	1555-1648 : 12
<i>Tweede</i> : 1648-1939	1648-1789 : 16
	1789-1815 : 8
	1815-1870 : 16
	1870-1914 : 8
	1914-1939 : 12
<i>Eerste</i> : <i>België en Tijdsgebeuren</i>	Zie enkelvoudige cyclus.

BIBLIOGRAFIE

1. WERELDGESCHIEDENISSEN

- Geschiedenis der Menschheid*, o.l.v. A. RANDA, uit het Duits in het Nederlands bewerkt door O. Noordenbos en E. J. Willems, 4 dln., Amsterdam, Bezige Bij, Antwerpen, Standaard-Boekhandel, 1956-1959. Omvat de hele wereldgeschiedenis en geeft de primauteit aan godsdienst en cultuur.
- Historia Mundi*, gesticht door F. KERN, o.l.v. F. VALJAVEC, 10 dln., Bern, 1952-1961. Uitgesproken universeel standpunt, ook in de keuze van de medewerkers; elk deel vormt een afzonderlijk geheel.
- Propyläen-Weltgeschichte. Eine Universalgeschichte*, 2e uitg. bezorgd door Golo MANN, 10 dln., Berlin-Frankfurt-Wien. In 1961 verschenen: dln. I, VIII, IX, X; originele illustratie en wereldwijde kijk.
- Clio. Introduction aux études historiques*, 12 dln., Parijs, Presses Universitaires de France, 1934-1949. Gelijkt op een reeks handboeken, maar zonder illustratie of kaarten, bezorgt uitgebreide literatuur die bij was op het ogenblik van verschijnen.
- Peuples et civilisations. Histoire générale*, o.l.v. L. HALPHEN en Ph. SAGNAC, 20 dln., Parijs, Alcan, 1929-1941. Overzicht van de geschiedenis van de Westerse wereld, met indices.
- Histoire générale des civilisations*, o.l.v. M. CROUSET, 7 dln., Parijs, Presses Universitaires de France, 1953-1957. Echte wereldgeschiedenis, met mooie platen en grote kaarten.
- Histoire des relations internationales*, o.l.v. P. RENOUVIN, 8 dln., Parijs, Hachette, 1953-1958. Hoofdzakelijk, maar niet uitsluitend diplomatieke geschiedenis.
- Histoire universelle*, o.l.v. R. GROSSET en E. G. LÉONARD (*Encyclopédie de la Pléiade*), 3 dln., Parijs, 1956-1958. Drukkopie; behandelt op degelijke wijze alle landen en werelddelen.
- The Cambridge Ancient History*, 12 dln. + 3 dln. platen, Cambridge, University Press, 1923-1939; *The Cambridge Medieval History*, 8 dln. met krtn., 1911-1936; *The New Cambridge Modern History*, 13 dln. + atlas; sinds 1957 verschenen dln. I, II, V, VII, X en XII. Zeer degelijk, door specialisten geschreven, stelt zich nog op Europees standpunt.
- Wereldgeschiedenis*, o.l.v. J. W. BERKELBACH van der SPENKEL e.a., 6 dln., Utrecht, z.j. (1939-1951). Degelijk overzicht, nog Westers.
- Erfenis der Eeuwen*, 3 dln. + register, vertaling van *A History of Civilization* door de Amerikanen C. BRINTON, J. B. CHRISTOPHER en R. L. WOLFF, Amsterdam-Brussel, 1957-1959. Meer vulgariserend, soms verrassende kijk van Amerikaans standpunt op wereldgebeurtenissen.

2. ENCYCLOPEDIËN EN REPERTORIA

- Historische Winkler Prins Encyclopedie*, 3 dln., Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1957-1959. Hoofdzakelijk politieke en sociale geschiedenis; behandelt alleen de meer markante figuren; een honderdtal interessante basisartikelen over meer algemene onderwerpen.

- Repertorium van de Sociale Wetenschappen, 4 dln., Amsterdam-Brussel, sinds 1958. Behandelt respectievelijk de politiek, de rechtswetenschap, de geschiedenis (1815-heden) en de economie; systematisch opgesteld.
- Encyclopedie van het Katholicisme, o.l.v. E. HENDRIX e.a., 3 dln., Bussum-Antwerpen, 1955-1956. Kan heel wat dienst bewijzen bij de kerstenings- en de kerkgeschiedenis.

3. DE SECTOREN VAN DE GESCHIEDENIS

- J. S. BARTSTRA, *Handboek tot de staatkundige geschiedenis van onze beschavingskring van 1643 tot heden*, 4 dln., 's-Hertogenbosch, Malmberg, sinds 1939. Lezenswaardige tekst, met tabellen en overzichten.
- J. A. VAN HOUTTE, *Van Ruilverkeer tot Wereldhandel*, 3e druk, Utrecht, De Haan, Antwerpen, Standaard-Boekhandel, 1944. Overzicht van de economische ontwikkeling van de klassieke Oudheid en van het Westen.
- E. DOLLÉANS, *Histoire du mouvement ouvrier*, 2 dln., Parijs, 1939. Sociale geschiedenis van ca. 1830 tot 1936.
- G. SCHNUEERER, *Kerk en Beschaving in de Middeleeuwen*, 3 dln.; *De Katholieke Kerk en de Beschaving tijdens de Barok*; *De Katholieke Kerk en de Beschaving in de achttiende Eeuw*; Haarlem, De Spaarnestad, 1949-1952. Degelijk en boeiend overzicht.
- W. C. DAMPIER, *Korte Geschiedenis der Natuurwetenschappen*, 's-Gravenhage, 1948. Overzicht van de fysica, scheikunde, biologie, geologie en astronomie.
- W. SHEPHERD, *De Triomftocht der Wetenschap*, 's-Gravenhage, 1953. In elk hoofdstuk een element de eeuwen door, zoals de evolutie, het licht, de sterren, de muziek, het weer enz.
- H. J. STOERIG, *Kleine Weltgeschichte der Wissenschaft*, Stuttgart, 1954. Perioden na elkaar; in de laatste hoofdstukken een overzicht van de geestes- en natuurwetenschappen sinds 1600.
- CH. TERLINDEN, *Impérialisme et équilibre*, Brussel, 1952. Internationale verikkelingen vanaf de Renaissance; rol die ons land daarin speelde.
- Kard. J. DE JONG, *Handboek der Kerkgeschiedenis*, 4e druk, 4 dln., Utrecht, Dekker en Van de Vegt, Antwerpen, Standaard-Boekhandel, 1947-1949. Uitstekend handboek over de hele kerkgeschiedenis; munt uit door degelijkheid en helderheid.
- Algemene Literatuurgeschiedenis*, o.l.v. F. De BACKER e.a., 5 dln., Utrecht, De Haan, z.j. Overzicht van alle letterkenden van de hele wereld.
- Algemene Kunstgeschiedenis*, o.r.v. F. W. S. VAN THIENEN, 6 dln., Utrecht, De Haan, 1945-1951. Alle kunsten van de hele wereld.
- M. BOEREBOOM, *Handboek van de Muziekgeschiedenis*, Antwerpen, De Nederlandse Boekhandel, 1947. Legt de nadruk op de grote meesters.

4. GESCHIEDENIS VAN EUROPA

- A. MIRGELER, *De Geschiedenis van Europa*, vert. uit het Duits, Roermond-Maaseik, Romen en Zonen, 1959. Volledige en betrouwbare synthese van het Europese gebeuren van ca. 700 tot 1900.
- H. FREYER, *Weltgeschichte Europas*, 2^e druk, Stuttgart, 1954. Invloeden, die Europa en de andere continenten op elkaar sinds vijfduizend jaar uitoefenen.
- H. PIRENNE, *Geschiedenis van Europa. Van de vallen der Germanen tot de zestiende eeuw*, Amsterdam-Antwerpen, 1948. Levendig en synthetisch voorgesteld, met de klemtoon op de economie; enige verwaarlozing van de godsdienstige factor.

- H. BRUGMANS, *Crisis en Roeping van het Westen*, Haarlem, 1952. Geestesgeschiedenis van Europa van de Aufklärung tot heden.
- B. H. SLICHER van BATH, *De agrarische Geschiedenis van West-Europa (500-1850)*, Utrecht-Antwerpen, Het Spectrum, 1960. Talrijke statistieken en grafieken.

5. GESCHIEDENIS VAN BELGIË

- H. PIRENNE, *Histoire de Belgique*, 7 dln., Brussel, Lamertin, 1900-1932; herhaaldelijk herdrukt, o.a. in een luxueus geïllustreerde uitgave in 4 dln., 1948-1952. Niettegenstaande het Belgicistische standpunt en enige verouderde stellingen, blijft dit een meesterwerk.
- Geschiedenis van Vlaanderen*, o.l.v. R. VAN ROOSBROECK, 6 dln., Antwerpen, Standaard-Boekhandel, 1936-1949. Alleen het Vlaamssprekend deel van België.
- P. GEYL, *Geschiedenis van de Nederlandse Stam*, 3 dln. (tot 1798), Amsterdam-Antwerpen. Neemt als kader de Nederlandssprekende gewesten in Noord en Zuid en is suggestief.
- Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, o.l.v. J. VAN HOUTTE e.a., 12 delen, Utrecht, De Haan, Antwerpen, Standaard-Boekhandel, 1948-1958. Neemt als kader Benelux, is door een honderdtal specialisten geschreven, wat wel de degelijkheid maar niet de synthese in de hand werkt, en geeft op het eind van elk deel een uitvoerige bibliografie, kritisch voorgesteld.
- Flandria Nostra. Ons Land en ons Volk. Zijn Standen en Beroepen door de Tijden heen*, o.l.v. J. L. BROECKX e.a., 5 dln., Antwerpen, Standaard-Boekhandel, 1957-1960. Originele en mooi geïllustreerde geschiedenis van ons volk volgens zijn standen en beroepen; niet chronologisch.
- E. DE MOREAU, *Histoire de l'Église en Belgique*, 5 dln., met aanvullend deel, Brussel, Édition Universelle, 1945-1952. Overzicht van de kerkgeschiedenis van België tot 1633.
- J. A. VAN HOUTTE, *Schets van een economische Geschiedenis van België*, Leuven, 1943. Landbouw, nijverheid, handel en financies, eerst van 100 tot 1800, daarna van 1800 tot heden.
- B. S. CHLEPNER, *Cent ans d'histoire sociale en Belgique*, Brussel, 1956. Economische en sociale ontwikkeling van België van 1850 tot 1955.
- Geschiedenis der Nederlanden*, o.r.v. L. G. J. VERBERNE, 4 dln., Nijmegen, De Koepel, 1948-1955. Beknopt overzicht van de hele Nederlanden.
- J. LEJEUNE, *La principauté de Liège, Liège*, 1948. Boeiend en stimulerend geschreven, mooi geïllustreerd overzicht.
- Biographie nationale publiée par l'Académie de Belgique*, 30 dln., Bruylant, sinds 1866.

6. ACTUELE GESCHIEDENIS

- Keesings Historisch Archief*, Amsterdam-Antwerpen, Uitgave Systemen Keesing, sinds 1911. Wekelijks zestien geïllustreerde grote bladzijden met een overzicht van het wereldgebeuren, hoofdzakelijk maar niet uitsluitend politiek en economisch; door cumulatieve indices gemakkelijk te raadplegen.
- Reflector van het hedendaagse Wereldgebeuren*, Amsterdam-Antwerpen, Uitgave Systemen Keesing, sinds sept. 1959. Maandelijkse beknopte kroniek voor leerlingen boven de 15 jaar; ook interessant voor leraren.
- Blikopener op het hedendaagse Wereldgebeuren*, Amsterdam-Antwerpen, Uitgave Systemen Keesing, sinds 1960. Maandschrift met korte interessante artikels over actualiteiten voor leerlingen van 12 tot 15 jaar.

Bilan du monde. Encyclopédie catholique du monde chrétien, 2 dln., Doornik-Parijs, Casterman, 1958-1959 en 1960. Grondige kijk op de wereld van vandaag, rekening houdend met de historische achtergrond; zeer systematisch; overvloed van cijfermateriaal.

7. TIJDSCHRIFTEN

- Historische Documentatie*, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, sinds 1957. Opgesteld door leraren geschiedenis van het katholiek middelbaar en normaalonderwijs. Zes maal per jaar artikels over historische onderwerpen voor de leraren; wijdt af en toe een kroniek aan pedagogische hulpmiddelen.
- Geschiedenis in het Onderwijs*, Antwerpen, Ontwikkeling, sinds 1955. Orgaan van de leraren geschiedenis van het officieel middelbaar en normaalonderwijs. Artikelen, lesschema's, bibliografie.
- Geschiedenis en Onderwijs*. Bulletin van de Belgische Federatie der Leraars in de Geschiedenis, Brussel, sedert 1950. Tweetalig tijdschrift om het jaar of om de twee jaar verschijnend; artikels, boekbesprekingen, leermethodes, bibliografie.
- Bijdragen tot de Geschiedenis der Nederlanden*, 's-Gravenhage-Antwerpen, sinds 1946. Driemaandelijks tijdschrift van de historici van Noord en Zuid, met artikelen en recensies; uitstekende kroniek van alle boeken en artikels die over de geschiedenis der Lage Landen verschenen.
- Tijdschrift voor Geschiedenis*, Groningen, Noordhof. Overzicht van de belangrijkste historische werken in de hele wereld.
- Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, Brussel. Artikels, recensies, kroniek van de belangrijkste werken en gebeurtenissen op het gebied van filologie en geschiedenis; jaarlijkse « Bibliografie van de geschiedenis van België ».
- Revue d'histoire ecclésiastique*, Leuven, Kath. Universiteit. Artikelen, recensies van boeken die rechtstreeks of onrechtstreeks de kerkgeschiedenis raken, interessante kronieken over de kerkgeschiedenis in verscheidene landen; uitstekende bibliografie over kerkhistorische boeken en artikelen, systematisch geordend.
- L'information historique*, Parijs. Tweemaandelijks bulletin voor leraren geschiedenis in de Franssprekende wereld.

LEERMIDDELEN

1. HISTORISCHE ATLASSEN

- P. SCHMETS, *Atlas der algemene Geschiedenis en der Belgische Geschiedenis*, Namen, Wesmael-Charlier, 1957.
- J. VERSCHUEREN, *Algemene historische Atlas voor staatkundige, economische en culturele Geschiedenis*, 2^e dr., Turnhout, Brepols, 1949.
- L. TH. MAES e.a., *Cultuurhistorische Atlas*, Namen, Wesmael-Charlier, 1961.
- A. L. DE BONT en B. A. VERMASEREN, *Schoolatlas der algemene en vaderlandse Geschiedenis*, 17^e dr., Groningen, Wolters, 1962.
- H. HETTEMA, *Grote historische Schoolatlas*, 19^e dr., Zwolle, 1959.
- E. RIJPMAN, *Historische invulatlas*, 12^e dr., Groningen, Wolters, 1957.
- Clio; Atlas historique*, 4 dln., Parijs, P.U.F., 1936.
- Westermanns Atlas zur Weltgeschichte*, 3 dln. of 1 dl., Braunschweig, 1956.

- Völker, Staaten und Kulturen*, Braunschweig, 1956 (schooluitgave van voorgaande uitvoerige atlas).
- Grosser Historische Weltatlas*, München, sinds 1953. Twee der drie voorziene delen verschenen in 1953 en 1957, telkens met een deeltje « Erläuterungen », met register.
- F. W. PUTZGER, *Historischer Schulatlas*, 75^e dr., Bielefeld-Berlijn-Hannover, 1959.
- Muir's Historical Atlas. Ancient, Mediaeval and Modern*, uitgeg. door G. GOODALL en R. F. TREHARNE, 8^e dr., Londen-Liverpool, 1956-1957. Met register.
- C. K. BRAMPTON, *History Teaching Atlas*, Exeter.

2. KAARTEN- EN PLATENATLASSEN

- A. VAN DER HEYDEN, *Atlas van de antieke Wereld*, Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1958.
- F. VAN DER MEER en CHR. MOHRMANN, *Atlas van de oudchristelijke Wereld*, Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1958.
- A. FREITAG, *Historische Wereldatlas van het Christendom*, Amsterdam-Hasselt, Elsevier, 1959.
- F. VAN DER MEER, *Atlas van de Westerse Beschaving*, Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1951.
- F. VAN DER MEER en M. A. SCHWARZ, *Beknopte Atlas van de Westerse Beschaving*, Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1952.
- TH. LUYKX, *Cultuurhistorische Atlas van België*, Brussel-Amsterdam, Elsevier, 1954.
- J. J. M. TIMMERS, *Atlas van de Nederlandse Beschaving*, Amsterdam-Brussel, Elsevier, 1957.
- N. B. Deze grote Elsevieratlassen behelzen telkens een paar tientallen mooie kaarten, verscheidene honderden platen waarvan sommige full-page, een bindtekst, met achteraan een verklaring der platen en een uitvoerig register. Het zijn ideale werkinstrumenten.
- Lux Historischer Bildatlas*, Mürnau-München, z. j.

3. PLATENATLASSEN

- DE BOER en HETTEMA, *Grote Platenatlas ten gebruike bij het Onderwijs in de Algemene Geschiedenis*, Leiden, Sijthoff.
- C. J. BURCKHARDT en M. HUERLIMANN, *Europa, Bilder seiner Landschaft und Kultur*, Atlantis Verlag, z. j.
- H. BRUGMANS en G. W. KERNKAMP, *Platenatlas bij de algemene Geschiedenis*, Leiden. *Histoire de l'Europe et du Génie européen*, Parijs, 1959.
- G. M. SCHRAUWERS e.a., *Pedagogische Platenatlas*, Den Haag, Pax, Antwerpen, 't Groeit, z. j.
- A. N. ZADOKS-JOSEPHUS JITTA, *Antieke Cultuur in Beeld*, 6e druk, Antwerpen, De Sikkel, 1958.
- Collection Tout par l'Image, Les Albums de la vie quotidienne*, Parijs.

4. PLATEN EN DOCUMENTEN

- La documentation photographique*, Parijs, Documentation française. Reeksen losse platen en diapositieven met commentaar.

5. DIAPOSITIEVEN EN FILMSTROKEN IN KLEUREN

I.V.A.C. *Linhoutstraat 37, Brussel* : Reeksen geschiedkundige dia-kaarten over het klassieke Oosten, Griekenland, Rome, de middeleeuwen, de tweede wereldoorlog en de geschiedenis van België. Reeksen geschiedkundige dia-platen over voorgeschiedenis, klassieke Oosten, Griekenland, Rome, middeleeuwen en nieuwe tijd.

Bossaerts, *Antwerpen* : Reeksen geschiedkundige dia-platen over verschillende beschavingen.

6. ZWART-WIT FILMSTROKEN

C.P.O., *Blijde Inkomststraat 75, Leuven* : Reeksen filmstroken over voorgeschiedenis, oude geschiedenis, middeleeuwen en Belgische geschiedenis.

Cinescope, *Wollestraat 29, Brussel* : Reeksen filmstroken over voorgeschiedenis, Egypte, Nabije Oosten, Griekenland, Rome, nieuwe tijd, nieuwste tijd, Belgische geschiedenis.

7. KLANKDOCUMENTEN

Encyclopédie sonore, sous la direction de Georges Hacquard, Parijs, Librairie Hachette ; Collecties *Visages de l'homme* o.a. over Lodewijk XIV, Christoffel Columbus, Napoleon I ; *Les grands événements de l'histoire*, o.a. het proces van Jeanne d'Arc ; *Les époques de la vie des peuples et des nations*, o.a. het feodaal kasteel.

8. WANDKAARTEN

Verzamelingen JUSTUS PERTHES (Darmstadt), BREASTED-HUT-HARDING (Antwerpen), ANDRÉ (Parijs), ROLAND (Namen, Wesmael-Charlier).

